

Богатирьов К.О.

УДК 331.5

ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки України на особливу увагу заслуговує проблематика умов та особливостей формування і розвитку ринків праці регіонального рівня.

В Україні ринки праці регіонального рівня відбивають спеціалізацію кожної регіональної соціально-економічної системи, тому і кризові явища у кожній з них є особливими і потребують ретельного дослідження і застосування особливих інструментів впливу з метою відновлення до кризової діяльності і стимулювання подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ринку праці висвітлено у роботах таких українських вчених, як М. Махсма, Т. Кір'ян, О.Вишнеvsька, Л. Сікерко, В. Ярошенко, С. Пилипенко, В. Онікієнко, Д. Богиня, О.Грішнова та ін. [1-9]. Проте варто зазначити, що питання дослідження нерівномірності розвитку регіонів, відображені у науковій літературі не у повному обсязі.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження сучасного стану ринків праці у розрізі регіонів України, окреслення основних проблем розвитку та визначення напрямків подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіональна політика, об'єднуючи різні по пріоритетності напрями, повинна ґрунтуватися на чіткому розділенні повноважень центральних і місцевих виконавських органів влади, діяльність яких забезпечила б підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіону, ефективно використання його трудового потенціалу і збалансованість територіального ринку праці.

За даними підприємств, установ і організацій, кількість вільних робочих місць і вакантних посад на початок поточного року склала 166,5 тис., що на 20,0% більше, ніж в 2003 році. Але ситуація на регіональних ринках праці залишається досить напруженою. У ряді регіонів вона наближається до кризового стану, для якого характерна відсутність механізму «саморегулювання», поява тенденцією до стихійного «самовідтворення», низька сприйнятливість до зовнішніх впливів і антикризових заходів. Оздоровленню таких регіональних ринків праці перешкоджають інерційні процеси: повільна ротація безробітних; обмежена пропозиція робочих місць, збільшення тривалості безробіття.

Група регіонів з найбільш високим фіксованим рівнем безробіття залишається досить стабільною: у неї входить Тернопільська, Чернівецька, Рівненська, Черкаська області. Так, в Тернопільській області ситуацію на ринку праці можна охарактеризувати як загрозливу: потреба підприємств в працівниках постійно знижується, кількість безробітних у відсотках до працездатного населення найбільша в Україні - 7,9%, а рівень працевлаштування один з найнижчих в Україні - 2,3%. Не набагато краще виглядає ситуація в Чернівецькій і Рівненській областях.

Близький до середньому по країні рівень безробіття наголошується в Київській, Дніпропетровській, Хмельницькій, Миколаївській областях. Найнижчий рівень безробіття мають Одеська, Донецька і Луганська області.

Про посилення регіональної диференціації на ринку праці свідчить вагання кількості безробітних на 1000 населення від 12,96 осіб в Одеської області до 42,86 в Тернопільській. Навантаження на одне вільне робоче місце в Тернопільській області в 15,5 разів перевищує цей показник по Донецької області. У 2004 році доля працюючого населення у віці 15-70 років по відношенню до населення відповідного віку в середньому по Україні склала 56,9%. У регіональному ж розрізі цей показник вимірюється від 47,98% на Тернопільщині до 60,44% на Полтаві.

Таким чином, на загальному фоні поліпшення ситуації на ринку праці в цілому по Україні зберігаються негативні тенденції посилення диференціації регіонів. По узагальненому показнику саме краще перебування на ринку праці після міст Києва і Севастополя в таких промислових областях, як Донецька і Луганська. На останніх місцях з величезним відривом від лідерів знаходяться Тернопільська, Сумська і івано-франківська області.

Однією з можливих доріг подолання цієї тенденції є об'єднання зусиль регіональних органів влади з профспілками і працедавцями для створення властивою розвиненим країнам так званої системи «трипартизму», тобто системи взаємодії працедавців, профспілок і держави для узгодження інтересів всіх сторін. Проте в Україні переважна більшість профспілкових об'єднань недооцінюють важливість своїх функцій як соціальних партнерів. Тому система колективних переговорів як спосіб вирішення назрілих проблем у сфері трудових стосунків все ще не знаходить адекватної реалізації. Профспілки не виконують своєї основної функції - запобігання страйкам шляхом проведення переговорів на належному професійному рівні з метою врегулювання конфліктних ситуацій між працедавцями і що працюють. У розвинених країнах соціальне партнерство є необхідним елементом колективно-договірного регулювання соціально-трудова стосунків, при цьому держава грає активну роль в створенні сприятливих умов для соціальної співпраці і представляє інтереси всіх членів суспільства. Власне цим пояснюється ефективне функціонування і подальше вдосконалення механізму регулювання соціально-трудова стосунків в розвинених країнах світу.

Проаналізуємо, наприклад, особливості ринку праці Чернівецької області.

Сучасний ринок праці диктує свої, нестримно змінні вимоги відносно кваліфікації працівників. Тому правильно викладена і актуальна інформація дає уявлення про перспективи працевлаштування по конкретній професії або спеціальності.

Чернівецька область вважається найменшою в Україні за площею і населенням. Проте історія і розвиток Буковини (традиційна і древня назва Чернівецької області) вказує на інтенсивність і швидкість підйому економічного стану цього краю.

Зайнятість населення за станом на січень-березень 2008 року складає 147,7 тис. чоловік. По видах економічної діяльності кількість працівників:

- у освіті - 32,5 тис. чоловік (22,0%)
- у промисловості - 25,3 тис. чоловік (17,1%)
- у охороні здоров'я - 22,5 тис. чоловік (15,2%)
- у торгівлі, ремонті автомобілів, побутових пристроїв і предметів особистого користування - 11,2 тис. чоловік (7,6%)
- у державному управлінні - 11,2 тис. чоловік (7,6%)
- у транспорті і зв'язку - 10,1 тис. чоловік (6,8%)
- у сільському господарстві - 7,8 тис. чоловік (людина 5,3%).

Основні характеристики розвитку ринку праці Чернівецької області:

1. Ринок праці Чернівецької області значною мірою страждає від територіальної розбалансованості попиту і пропозиції робочої сили. 75% безробітних з числа жителів сільської місцевості, а більшість вакансій – це робочі місця в обласному центрі.

2. Останні дослідження засвідчили, що до 2011 року в краю будуть створено 29 тисяч нових робочих місць. Серед майбутніх 29 тисяч вакансій: 63% – це робочі професії, 12% – посади для службовців, 25% – робочі місця, що не потребують спеціальної кваліфікації.

3. У Чернівцях відчувається дефіцит робочої сили, в першу чергу – робітників високої кваліфікації і навіть юристів, економістів і бухгалтерів, але з досвідом роботи.

Особливістю буковинського ринку праці є стрімкий потік емігрантів в країни Західної Європи, особливо – до Франції, Португалії, Італії. Більше ста тисяч буковинців живе і працює за межами України. Вирішити таку ситуацію на ринку праці намагаються за допомогою всіляких інвестиційних проектів і створення додаткових робочих місць з високою заробітною платою.

На Буковині спостерігається дефіцит електроварників, малярів, сантехніків, але надто багато економістів і юристів. За даними обласного центру зайнятості, на Буковині понад 10 тисяч молодих людей у віці до 35 років шукають роботу. Торік в області ринок праці поповнили майже 4,9 тисяч випускників вузів і понад 3 тисячі випускників профтехучилищ. Але рівень працевлаштування молодих людей з вищою освітою склав лише 42%.

Нині налічується понад 9 тисяч вакансій. Проте більшість з них - це робочі професії і лише чверть – вакансії службовців. Зараз в області є дефіцит електриків, електроварників, сантехніків, слюсарів-ремонтників, малярів, столярів, шваль і інших робітників високої кваліфікації. Але, не дивлячись на це, найбільший попит у молоді мають економічні і юридичні спеціальності. Хоча останнім часом молодь, переважно з сільської місцевості, зацікавилася також педагогічними спеціальностями, а в місті виріс попит на фахівців комп'ютерних наук.

Слід також зазначити, що є певна частина клієнтів центру, які доки не змогли знайти роботу, а також – ряд вакансій, які безробітні не квапляться займати.

Пояснюється це декількома причинами, в першу чергу – внутрішньою і зовнішньою трудовою міграцією, наявністю тіншової і напівтіншової зайнятості, а також – територіальною і професійно-кваліфікаційною розбалансованістю ринку праці. Адже три чверті тих, хто знаходиться на обліку, – жителі сільської місцевості, а з 1900 вакансій, які зараз пропонує обласний центр зайнятості, 1300 заявок поступило саме від чернівецьких підприємств.

Якщо ж говорити про невідповідність попиту і пропозиції в професійній площині – те у нас і надалі відчуватиметься брак робочих професій і надлишок економістів, бухгалтерів, юристів і так далі. Втім, працедавці "полюють" на хороших фахівців, і випускники вузів мають шанс знайти відмінну роботу лише за умови своєї високої кваліфікації. Що ж до робочих професій, то вже не перший рік підприємствам області постійно потрібні на роботу слюсарі-ремонтники, сантехніки, представники будівельних професій, газоелектроварники, водії і тому подібне. Крім того, існує ще і певна спеціалізація постійних вільних вакансій в районах – наприклад, в Глибоцьк, Віжницьк і Сторожинецьк. Працедавці постійно потребують верстатників деревообробних верстатів. У Чернівцях найбільший попит мають бухгалтери, верстатники, електромонтери, контролери енергонагляду, провідники вагонів і швалі.

Регіональні особливості ринку праці в Чернівецької області зберігають загальні тенденції, спостережувані у всіх кутках України, а саме: попит на спеціальності комп'ютерних наук, будівельні професії. Проте Чернівецька область має і свої власні особливості на ринку праці, обумовлені особливостями її розвитку: у районах, де активно є деревообробна промисловість, попит мають верстатники деревообробних верстатів і інші працівники галузі.

Крім того, на ринок праці і його зміни впливають такі важливі чинники як демографічні, соціально-економічні, а також ефективність регіональних центрів зайнятості. У Чернівецької області традиційно спостерігається надлишок робочої сили. Ще однією особливістю цього регіону України є висока мобільність населення і висока зайнятість в підсобних господарствах.

Науковці приходять до думки, що саме на території Чернівецької області регулювання ринку праці необхідно направити на розвиток сфер діяльності, створення невеликих підприємств по переробці і зберіганню сільськогосподарської продукції, виробництву будівельних матеріалів і товарів народного вжитку з місцевої сировини і відходів, розширення сфери обслуговування.

Проведений аналіз свідчить, що в Україні існують значні розбіжності в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів, і процес диференціації неухильно заглиблюється. Іншими словами, в країні не існує

механізмів підтримки соціальних стандартів життя для кожного громадянина незалежно від його місця проживання. Центральні органи влади часто переоцінюють власну роль у відродженні регіонів, прагнучи впливати на процеси у всіх без виключення соціально-економічних сферах. При цьому ігнорується світовий досвід, який показує, що державна (як правило, пільгово-дотаційна) підтримка не є достатньою умовою для реалізації потенціалу території.

Основне завдання регулювання розвитку регіонів не вичерпується забезпеченням умов для орієнтації економіки на структурну перебудову і поступове зростання виробництва, досягнення соціального і екологічного благополуччя і прогресу. Основний сенс такої поширеної точки зору полягає в максимальному обмеженні ролі держави в економіці. Дійсно, створення сприятливих умов для розвитку ринкової економіки, перш за все, асоціюється з таким регулюючим впливом, як формування ефективних державних інститутів (включаючи розробку якісного законодавства і боротьбу з корупцією), створення сучасної регіональної виробничої і ринкової інфраструктури. Тим часом роль держави в забезпеченні ефективного регіонального розвитку значно ширша, особливо по відношенню до депресивних регіонів. У найзагальнішому вигляді можна констатувати, що мета державного регулювання регіонального розвитку - це згладжування регіональних розбіжностей в розвитку людського потенціалу на тлі формування тенденцій зростання цього показника для країни в цілому. Дуже важливою є і готовність місцевої самоврядності мобілізувати власні, в першу чергу людські, ресурси ради майбутнього розвитку.

Згладжування відмінностей в регіональному розвитку може бути досягнуте виключно за рахунок динамічнішого розвитку слабких регіонів. Для цього необхідна цілеспрямована державна політика, яка передбачає забезпечення випереджаючого зростання інвестиційної активності в тих регіонах, можливості самостійного розвитку яких через ті або інші причини є обмеженими. Необхідний диференційований, а не універсальний підхід до регулювання регіонального розвитку. Помилковим було б вживання єдиного критерію депресивності для всіх областей, оскільки пріоритетність вирішення проблем в конкретному регіоні повинен встановлювати сам регіон.

Можливо, корисним було б використання досвіду регіонального розвитку Європейського Союзу, зокрема принципу цільового програмування, коли центр не просто фінансує регіон, а виділяє кошти на спеціально підготовлені програми (цільові крапки), які впливають на розвиток всього регіону. Адже виділення засобів під загальне формулювання «поліпшення - удосконалення - підвищення» не дає конкретних результатів. Модель регіонального розвитку Європейського Союзу базується на стратегічному партнерстві між центральним урядом і місцевими органами властей, сектором бізнесу і громадськими організаціями.

Висновки. Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що економічний потенціал ринків праці регіонального рівня, рівень невідповідності та асиметрії в їх розвитку зумовлюються впливом важливих чинників: зовнішніх та внутрішніх, загальних та специфічних, основних і другорядних, прямих та побічних, визначених нами, які, проте, можуть бути доповнені або узагальнені.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку необхідно вжити всіх заходів, щодо стабілізації регіональних ринків праці та запобігання подальшого поглиблення негативних тенденцій:

- збільшення обсягів фінансових надходжень до служб зайнятості несприятливих регіонів за рахунок державного перерозподілу всіх коштів, які одержані регіонами зважаючи на потреби кожного з них;
- розширення сфери застосування праці шляхом створення нових робочих місць шляхом створення сприятливого інвестиційного режиму для підприємств, у яких створюються нові робочі місця, надання держпідтримки аграрним виробникам, підприємствам у депресивних регіонах;
- вдосконалення механізму формування, розміщення і виконання державного замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів на основі даних щодо стану ринків праці регіонального рівня;
- запровадження системної взаємодії роботодавців і професійно-технічних навчальних закладів через активізацію участі роботодавців у формуванні і розвитку навчально-виробничої бази сучасного рівня;
- розробка і реалізація програм поліпшення демографічної ситуації в регіонах через фінансову підтримку найбільш вразливих верст населення;

Цілеспрямоване впровадження основних положень антикризової політики у сфері праці та ретельний аналіз ситуації на ринках праці на місцях дозволить зменшити негативний вплив на ринки праці та можливо віднайти нові шляхи розвитку.

Джерела та література:

1. Гаркавенко Н. Проблеми збалансованості регіональних ринків праці / Н. Гаркавенко // Україна аспекти праці. – 2007. – № 4. – С. 40-44.
2. Махсма М. Безробітна сільська молодь – резерв покриття дефіциту кваліфікованих кадрів на ринку праці / М. Махсма // Україна аспекти праці. – 2009. – № 4. – С. 3-8.
3. Кір'ян Т. Створення конкурентного ринку праці в умовах інтеграції України у світову економічну систему / Т. Кір'ян // Україна аспекти праці. – 2008. – № 5. – С. 3-11.
4. Вишневська О. А. Нелегальна зовнішня трудова міграція, як об'єкт державного регулювання / О. А. Вишневська // Статистика України. – 2008. – № 1. – С. 87-91.
5. Сікерко Л. П. Ефективність зайнятості, як чинник людського розвитку / Л. П. Сікерко // Статистика України. – 2009. – № 2. – С. 80-83.
6. Ярошенко В. Державні механізми регулювання ринків праці України / В. Ярошенко // Україна аспекти праці. – 2007. – № 8. – С. 30-37.

7. Пилипенко С. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини / С. М. Пилипенко, М. В. Горобинська, Л. І. Піддубна, В. І. Рожко, Г. О. Писаренко, О. В. Титар. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 296 с.
8. Онікієнко В. В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи : монографія / В. В. Онікієнко, Л. Г. Ткаченко, Л. М. Ємельяненко; за ред. В. В. Онікієнко. – К. : Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2007. – 286 с.
9. Кримковський Р. Стан та перспективи розвитку ринку праці в Україні : [Електронний ресурс] / Р. Кримковський. – Режим доступу : <http://udau.edu.ua/library.php?pid=379>.

Боляк А.А., Грушицька Т.В.

УДК 338.984

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність проблеми. Продовольча безпека передбачає забезпечення населення країни високоякісними продуктами харчування та гарантоване достатнє харчування. Вона залежить від стану національного законодавства, форм власності та господарювання, а також платоспроможності населення і тим самим зумовлює як стабільність, так і якість генофонду нації [1, с.52].

Глобалізація продовольчої безпеки - це процес консолідації зусиль світового суспільства по збільшенню обсягів продуктів харчування, достатніх для задоволення потреб суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження динаміки розвитку світового господарства такими науковцями як: С.М.Кваша, В.Мунтян, М.В.Калінчик за останні роки викликає тривогу щодо адекватної уваги до розв'язання світової продовольчої проблеми. Роль сільського господарства в світовій економіці постійно зростає, що зумовлено багатьма причинами основною з яких є постійне зростання чисельності населення, що зумовило подальший розгляд даного питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В агропромисловій політиці важливу роль мають відігравати регіональні аспекти, тому проаналізуємо темпи виробництва в Миколаївській області основних видів харчових продуктів (табл.1).

У 2011 році порівняно з 2008 роком в Миколаївській області спостерігається спад виробництва основних видів харчових продуктів та напоїв на душу населення ,таких як: яловичина та телятина на 43,3%, олія соняшникова нерафінована 13%, молоко оброблене рідке на 3%, молоко і вершки, згущені з доданням цукру або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин на 24%, виробництво крупи взагалі на 79,6%, хлібобулочні вироби на 16% та вироби макаронні на 45,4%.

Таблиця 1. Виробництво основних видів харчових продуктів та напоїв в Миколаївській області на одну особу, кг.

Види продуктів та напоїв	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2008р.
Яловичина і телятина, свіжі (парні) чи охолоджені	0,6	0,8	0,5	0,4	66,7
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена	0,6	0,7	0,9	0,6	100,0
Субпродукти харчові свіжі (парні), охолоджені чи морожені (крім субпродуктів м'яса свійської птиці)	0,2	0,3	0,3	0,3	150,0
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці, свіжі чи охолоджені	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0
Вироби ковбасні	2,1	2,5	2,6	3,0	143,0
Соки фруктові та овочеві, нектари	196,5	238,2	405,5	386,1	196,5
Овочі консервовані натуральні	13,0	16,3	10,2	16,1	123,9
Олія соняшникова нерафінована	24,4	49,1	49,4	21,2	87,0
Молоко оброблене рідке	12,8	12,4	12,8	12,4	97,0
Масло вершкове	2,9	3,0	3,1	3,3	113,8
Спреди та суміші жирів	2,1	1,5	2,7	2,9	138,1
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	13,5	14,5	15,1	14,0	103,7
Сири жирні	8,2	7,2	8,6	10,2	124,4
Молоко і вершки, згущені з доданням цукру або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин	11,2	8,0	10,1	8,5	76,0
Продукти кисломолочні	19,9	21,2	23,1	23,2	116,6
Борошно	68,8	66,7	77,6	69,7	101,3
Крупи	4,9	2,2	1,1	1,0	20,4
Вироби хлібобулочні	42,4	38,8	37,1	35,6	84,0
Вироби кондитерські з цукру, включаючи білий шоколад без вмісту какао	0,2	0,1	0,2	0,2	100,0
Вироби макаронні без начинки, не піддані тепловому обробленню	0,9	0,7	0,5	0,5	55,6

В той же час спостерігаємо в 2011 році ріст виробництва порівняно з 2008роком за такими видами продукції: субпродукти харчові свіжі (крім субпродуктів м'яса свійської птиці) на 50%, вироби ковбасні на 43%, соки фруктові та овочеві, нектари майже в 2 рази, овочі консервовані натуральні на 24%, масло вершкове майже на 14%, спреди та суміші жирів -38,1%, сир свіжий неферментований та сир кисломолочний майже на 4%, сири жирні- 24,4%, кисломолочні продукти на 16,6%, обсяг виробництва борошна зросло лише на 1,3%. Незмінними лишаються обсяги виробництва свинини та кондитерських виробів, що становлять 0,6 та 0,2 кг на одну особу відповідно.